

A csonka-szatmármegyei erdők

Írta és a főiskola 3 éves hallgatóinak kirándulásán felolvasta:

Írta: Szederjey-Ostadal Jenő.

A Szatmár vármegye délkeleti részén fekvő uradalmak erdeinek talaját mind jellegzetes szélhordta homokdomlok alkotják. A dombsorozatok fekvése észak—dél és délnyugat—északkeleti. E karakterisztikus iránytól eltérően azonban vannak rövidebb kelet—nyugati irányúak is, amelyeknek ezirányú elhelyezkedését azzal gondolom megindokolni — amennyiben ma már alig képződik új dombsor —, hogy a régi időben az egész terület erdő lévén, a mezőgazdaság inkább a lankásabb részekben irtott, azt foglalta el, így a szélirány a keletkezett erdőszélek szerint alakult, amint a városok utcáin is a szélirány a legkülönbözőbb. Így alakultak ki a rendes irányú dombsorokra néhol teljesen merőlegesen fekvő rövid dombok is, de csaknem mindig a hosszabb dombsorral összefüggően.

A dombsorok között fekvő lapályos síkrészeket csaknem 100%-ig a mezőgazdaság foglalja el. E lapos részek sokhelyütt kisebb semlyéket, vizes, zsombékos nádasokat alkottak, különösen a rendszerint 6 évenként változó ú. n. „vizes évek” alatt.

E lapos, vizenyős részeket a többtermelés jelszavával a szemfüles kultúrmérnök kollégáink e vidéken csaknem teljesen (a legcsekélyebb pocsétát is) lecsapolták, a jövő eshetőségek mérlegelése nélkül. (Ma a nádhozam értéke e dohánytermő vidéken kétszerese a búzának.) A lecsapolás rendszerint állami támogatással történik; a lecsapolási költség visszafizetése azonban már a birtokosra hárul, aki a sok hasznos befektetés mellett adósság között fuldokolva ismét az államhoz fordul segítségért, legalább is fizetési halasztásért, vagy a kultúrmérnökségi ideálnak, a nálunk esetleg az 1000 év távlatának derengő beteljesüléseért: az öntözés létesíthetéseért, az ismét visszacsapolandó áldást árasztó vízért. Példa reá a kolontói lecsapolás, bár ennél — sokezer holdról lévén szó — indokolt is volt a vízlevezetés éppúgy, mint a még nagyobb területű Ecsedi-lápnál. Itt is meghagyhattak volna azért vagy 1000 hold területet a különleges lápi növény- és

állatvilág létfenntartásának biztosításául nemzeti emléknek, de csak egy reálisan ideális öntözési terv figyelembevételével.

A nyugati kultúra határain mi vonjuk az éles határt az abszolút páranélküli levegő sikeres előidézésével, a jó Isten által jókedvében teremtett, bő vízzel ellátott országunk vizeinek rekordot elért tranzitálásával. Éberén figyeljük a csonka országunkba befutó vizet, míg rövidesen, gyorsan a határra nem ér, nehogy ipari célra felhasználhassuk, nehogy a víz párát előidéző képességét, áldásos, sokoldalú előnyeit kiaknázhassuk, nehogy a szomszéd államok jóvoltából az erdők oktalan letarolásával előidézett árvi-
zek vizeinek célszerű szétosztásával lényegesen apaszthassuk az
árvízveszélyt.

Mennyi pénzbe kerül a víz e gyors kitoloncolása és a birtok megterhelése, de milyen kevéshez van jussa a feltétlen jó befektetést jelentő és a mezőgazdaságra is ható *Alföld-fásítás* révén szegény erdészetek!

Ha áldozatkész magyar főuraink nem karolnák fel az erdészet jövőjét, úgy sajnos, rövidesen beolvadnánk az erdőt nem látó mezőgazdaságba és a közgazdasági egyetemen heti 2—3 órai előadási órával elintézhetnénk az erdőmérnöki, a kultúrvilág által elismert, méltatott szaktudományt, a külföldön elismert, megbecsült, kitüntetett, nagysúlyú reprezentásaival, tudós tanáraival együtt. De térjünk vissza a mi — 1.5 méterrel alacsonyabbra leszivattyúzott talajvízű — anélkül is száraz, szélhordta dombjainkhoz és másutt a szépen napvilágra hozott szikeseinkhez, amelyeket, amint olvas-
tam, egy jól működő trágyagyár volna hivatva termővé tenni.

Itt kapcsolódik be azután a mezőgazdaság az erdészet mester-ségébe, — itt már ők is fásítanak.

Az itteni uradalmak — az utódok, az egész ország elismerését kivívó nehéz — költséges munkával, nagy igyekezettel sietnek a régi idők erdőpusztítása okozta károkat új erdők létesítésével jóvá-
tenni. Azt hiszem alföldi vármegyénk e téren első helyen áll, mert ide kell sorolni a kisgazdákat is, akik jelentős részt kérhetnek méltán a fásítás érdemeiből, és az elismerés zászlaját meg kell rivális gazdatestvéreink előtt is hajtanunk, akik a rendelkezésük alatt álló igákkal, sommásokkal, napszámosokkal sokszor több si-

kert érhetnek el, kevesebb látható költséggel, mint a minden lépést megfizető erdészet.

A fásítást itt a homokon — hegyekből kerülve ide — sokkal komplikáltabbnak, fáradságosabbnak, több türelmet kívánónak látom, tapasztalom, mint a hegyvidéken, ahol a kevés vízmosásos, sziklás helyet kivéve, nagybőrára üde erdőtalajjal volt dolgom és szinte 100 éves eredmények tényeivel, természetes fanem-kiválasztódással, 50—60 éves kísérletek eredményeivel lehetett számolni. Ott a legnagyobb nehézséget a helyes elegyarány fenntartása, létesítése, más fanem megtelepítése okozta, de a sikeres felújítást biztosította az üde humuszos talaj, dús bakétrium-flóra mellett a — homokos alföldi vidékünk száraz levegője által le nem köthetett — felhőzet bőséges lecsapódása.

A homokvidék fája: a magyarok fája, az akác. E fával azonban, mint látom, tapasztalom, egy kis baj van. Ezzel is, mint minden túlzottan felkapott divattal. A növényélettannal, morfológiával, az azokra elsődleges hatású legváltozatosabb talajtani sajátosságok kutatásával foglalkozó úttörő nagyjaink: dr. Fehér Dániel, Róth Gyula, dr. Tuzson János, Vági István stb. egyetemi tanárok szerint is bizony silány, bizonyos különleges összetételű homokos területen az akác elsődlegesen is csak sinylődik.

Amilyen kitűnő, pótolhatatlan, sokoldalúan felhasználható, értékes fa az akác az utak mentén, alékba, határszegélyeken, ideiglenes szélfogóknak, éppoly óvatosan kell e dícsérettel élni a tömegfásításnál, akácerdő létesítésénél, ahol az érvényesülés létkérdés és élet-halálharcra készíti az egyedeket szomszédaikkal szemben. A minden körülmények közt akácbarát ezzel szemben jogosan kérdezheti: Mit ültessenek a sivár homokdombokra szél- és homokfogóként, ahol sem a burgonya, sem semmiféle mezőgazdasági növény rentábilisan már nem telepíthető, egyszóval mezőgazdaságilag erdészeti fásításra jól előkészített, a sivárság fogalmát teljesen kimerítő területen?

Ilyen sivár futóhomokká átalakított dombra tényleg egyedül az igénytelen akác telepíthető az esetben is, ha az akác csak elbokrosodnék, mert a homokkifúvást, a sovány táplálék után a felszínen kúszó gyökereivel mégis megakadályozza, megköti és a gyomok, füvek a bokrok védelme alatt megtelepülhetnek és

idővel a humustermelő fanemek elegyes megtelepíthetését is lehetővé teszik.

Ilyen kietlen, kopár, sivár futóhomok-dombot keveset láttam, inkább csak közterületeken — ellenben sok kevésbé kiélt, olyan tisztán akáccal beültetett dombot, homokos területet, ahol más fanem is meg lett volna telepíthető. Sok olyan 2—3—4-szer már levágott akácost ismerek, ahol most már minimális fahozamra van ezentúl kilátás, a 20 éves korban 5—10 cm vastagság mellett 10 méter magas akácállományokból. A fű, gyom alattuk ritka, gyér lombozatuk mellett a szél és nap hevének kitett talaj ismét kiaszott, — humustartalma ma tán kevesebb, mint beültetés előtt volt. Az akác kiélte azt is, amit talált egy jó nagy körben.

Gróf Dezseffy Aurél nyírbéltelki uradalmában két év előtt egy eléggé kiélt homokdombot láttam befásítva mezőgazdasági köztes használat mellett erdei és fekete fenyőcsemetével. Tavaszi ültetés volt, — még locsolták is s amint mondják, elég szépen sikerült. Így lehetett volna báró Piret de Bihain nagyecsed-i uradalmában a teljesen akáccal beültetett területen a sekélyebb részen lombfát, a dombokon fenyőfélét telepíteni legalábbis elegyesen.

Ha pedig még rosszabb, de nem teljesen sivár talajú területről — (uradalmaknál alig akad ilyen igen rossz) — van szó, következőképpen gondolnám a fásítást megoldani. Az alföldi állandó szél irányára merőlegesen egy többsoros 1 méter sor fél m. csemete távú akácfa-pásztát ültetnénk először, — annak felcseperedésével, a fű, gyom megtelepülésével 3—4 év után, mikor már egy kis szél elleni védelmet tud nyújtani az akác pászta, a terület mésztartalmához mérten, vagy erdei, vagy fekete fenyő, vagy az ajánlott: pszeodotsuga glauca, — viridis, abies nordmániána querkus rubra, juglans régia csemetével lenne a terület lehetőleg mezőgazdasági köztes használattal 2 m sor 40 cm csemetetáv mellett beültetve, vagy tölgy-makkal bevetve. Minden eshetőségre számítva 0.3 akác, 0.7 más fanemű elegyarányban is ültethetnénk be a területet azzal a célzattal, hogy amennyiben a másik fanem jól növekszik, — az akác vezérhajtását a más fanem felső csúshajtásától lefelé egy jó

arasznyira félig letörve, az akác továbbra is védelmet nyújtson a nap és szél ellen a talajnak, — egyben növekedése serkentse, de el ne ölje, túl ne szárnyalja a más fanemet. A láp szélén fekete, vízenyős agyagban kosárfonó-fűzzel is kísérletezzünk.

Köztes használatnál természetyszerűen, — míg az erdei ültetésnél pedig az első évben legalább kétszer kell megkapálni a csemetéket, hogy a homokvidék 6—10 hetes szárazságát a föld fellazításával, a hajcsövesség megszakításával, a harmat lehető lekötésével és a gyökérzethez való vezetésével jobban kibírják. A már füves helyen a kapálást úgy kellene eszközölni, hogy dél és nyugatról a füvek kapálás után is védelmet nyújtsanak a szél és nap ellen a csemetének, de keletről, északról bőséges levegőhöz juthassanak.

A dombsorok között fekvő területen ott, ahol a dombsorok egymáshoz igen közel fekszenek s a meleg levegő megszorulásától kell tartani s így mezőgazdaságilag nem igen használható a terület, már más fanemmel kell kísérletezni a talaj ásványi milyensége, struktúrája, vízenyőssége stb. szerint. Ilyen területen a kései tölgy, magas kőris, juhar, szil, hárs, éger, nyárfa, esetleg lucfenyő (csak karácsonyfa, vagy lécvastagságig nevelve), sőt a hegyekben otthonos, sűrű zárlatban szép törzsű, értékes, a talajt üdén tartó, sokhelyütt gyomszerű gyertyánfa is telepíthető lenne.

Itt a homok vidékén igazán a talaj ismerete a kulcsa az erdészeti- és mezőgazdasági termelés sikerének, — aki vagy kémiai elemzésből, vagy hosszas gyakorlati megfigyelés alapján a megtelepült fű, gyom jelenletéből nem ismeri a terület minden négyzetméterét, aki nem ismeri a telepítendő fanem életszükségletét: csak csetlik-botlik a megfelelő fanem kiválasztásánál. Némely helyen a homok tiszta kvarcsezemcsékből áll, pár lépésre már agyaggal kevert, — a mindenféle színezésekről nem is szólva. Néhol humózus a talaj, sőt lápszerűen kotus, másutt csaknem felszínig gypvasérc, márgatalaj állja útját a gyökereknek, ami mint valami edény alkot vízáthatatlan réteget és megcsalva a felületes szemlélőt a fekete humusos kinézésével, a növényéletre elviselhetetlen savanyú földet alkot, ismét más helyen meszes.

Milyen tanulságos az itteni növényélet bűvárkodójára nézve

az uradalmaknál szokásos vetésforduló, terméseredmény, vegetáció, csapadék és légköri viszonyok feljegyzése, — mennyi valószínű tapasztalati tény áll a bűvárkodó rendelkezésére a tudományos kísérletek sokszor csak feltevésekre épített eredményeivel szemben. A mezőgazdaság egy-két éves megfigyelése könnyű — az erdészeti növények, fák 80—100 éves növekvésének, hozamának megfigyelhetése túlhaladja az egy emberöltőt, — így a feljegyzések az erdészetnél nagyobb jelentőségűek, mert egy emberöltő tapasztalatai feljegyzés nélkül az egyén elmulásával a jövőre nézve megsemmisülnek és a kísérlet, megfigyelés és tapasztalatszerzés kezdődhetik újból.

A tudományos elgondolás és tapasztalat híjával spontán elhatározásból egyszerre nagy területeken végrehajtott kísérletre sokszor keservesen reáfizet a jóhiszemű kísérleti nyúl, a földbirtokos. Így történt ez a divatossá vált amerikai kőrissel; ezt 20 éven belül kézzelfoghatóan alaposan kitapasztalhattuk, hogy e fanem nem minden talajra — így száraz homokra sem való. Pénzbe került a csemete, az elültetés és még meg fogjuk emlegetni a vágásfordulónál a növendék, fahozamjövedelem elmaradásával.

Nem kell mindig a már megvolt fanemeket forszírozni, mindenben következetesnek lenni, — Bismark szerint csak az ökor következetesen csökönyös, — hanem újabb, itt még nem tenyésztett, de itt előreláthatólag beváló fafajokkal is kell kísérletezni a modern erdészetnek, — de csak kicsibe, — míg a takaró ér — és szétszórt területen.

Erre követésre méltó igyekezetet fejt ki a Károlyi Gyula gróf itteni uradalma, mindenféle fanemmel kísérletezve, úgy hogy nemsokára kísérleti, botanikus kertté varázsolja át 2000 holdon felüli erdejét; de így kísérletezik a gróf Zelenski Róbert-féle uradalom is, a gróf Károlyi Lajoséval egyetemben.

Nem tudom, mi célt akar szolgálni a nyárfa forszírozása a vidéken, mert a vasúttól távoli, többféle vicinális vasúti vonalhoz kötött kisebb erdőbirtokok csekély fahozama a kis vágás-területen ipari célt alig szolgálhat, mert többirányú lévén a szükséglet, ezek kielégítését is szemelőtt kell tartania az uradalmi gazdaságok és a vidék szempontjából. A nyárfának tüzi-faként való értékesítése alig lehetséges, csak mint nyári illet-

ményfa számíthat kelendőségre. Az akác- és tölgygallyfa szerenkénti értéke 2—3-szorosa a nyárfahasáb értékének.

A vevőközönség is hibás. Mai elesettségében most is olyan válogatós, mint a mélységes békeidőben. Nyírfa sem igen kelendő, inkább tüzel tengeriszárral, napraforgókóróval, most is a békében megszokott fanemekre vágyik és veszi drága pénzen is. Békében Budapest, Szatmár város bükköt, Debrecen csert, Nagykároly tölgyet keresett. Így az erdőbirtokos a csehszlovák és oláh fa beözönlésével igen nehéz viszonyok közé került homoki fájával. A tölgy mű-, épületfa tömbköbmétere kéreggel együtt 10—15 pengő künt a vágásban, ha véletlenül vevő akad sok kínálgatás, kilincselés, alkudozás után. Miből fizeti majd a birtokos az adóját — horribile daktu — még az erdő utáni ártéri járulékot is? (4 éve fellebbezem birtokon kívül, de elintézését még nem nyert.) Mibe fog kerülni a munkanélküliség, ha ilyen szomorú kilátások mellett a vágatásokat restringálják, esetleg teljesen beszüntetik az eladásra való vágatást? Mert éppen a legkritikusabb időt, a téli hónapokat hidalta át az erdőbirtokos a fakitermeléssel és ekkor látta el a nincsteleneket munkájuk útján megszerzett pénzzel, tüzfával. Az állam rosszul számít; adózó polgárainak teherbíró képességét lecsökkenti és esetleg eladósítja őket, másrészt az eddig foglalkoztatott embereket télimunka híján ismét csak az államnak vagy a nagyon is igénybe vett társadalomnak kell eltartani! Valutánkat rontjuk, ellenségeinket tápláljuk, gyengeségeinket kiteregetjük, mert a kereskedelmi szerződésből folyó kötelezettségét az idegen állam velünk szemben akkor szegi meg, amikor akarja, tudva, hogy valami erős represszáliákkal velük szemben nem élhetünk a magunk károsítása nélkül. Így látom a lágyfa túlságos kultuszát. Lehet, hogy belőlem a konzervativizmus beszél, de ki lehetne ma eléggé okosan konzervatív vagy liberális a napról-napra, óráról-órára változó gazdasági krízis mellett?

E vidéken ma már a legkülönbélebb fanemekkel történik kísérlet a talajviszonyok váltakozása (lápi kotu, feketesárga agyag, különféle homok stb.) szerint.

A különféle fanemek magukkal hozzák a különféle vágásfordulók bevezetését. A már vágatási kort elért különféle faneméknél a tapasztalati eredmények, becslési adatok, a különféle

helyi szükségletek határozzák meg a talajviszonyok mellett elérhető és értékszámítás alapján meghatározott leggazdaságosabb vágási kor felső határát, a tartamosság 100%-ig való biztosítása mellett. Az itteni talajbeli, fanövekvési adottságok mellett -- a 40—80 éves fordulót látszik a legalkalmasabbnak. A hegyekben a 100 éves fordulót kibíró tölgy, fenyő stb. itt 80 éves korban, a lág- és akácfa stb. 40 éves korban már csúcsszáradni kezd, fatömegvesztés és szerkezeti faelváltozás áll be. A gyökérzet eléri a maximálisan elérhető talajvizet, a márgát, gyevasércet stb., amit a talaj mélysége szerint előre jelez a fa; hosszúnövekedése megakad, száradni kezd. Így a praktikus erdőrendezés alkalmazkodik a helyi viszonyokhoz és a 80 éves vágást kívánó, kibíró fanemek mellett vagy közt a 40 éves fordulót kívánó fanemeket kétszer írják elő vágásra.

A modern erdőgazdaság szabályainak betartásával, ritkítással stb. segítségére siető mesterséges beavatkozás mellett a 80 évet elért fa méretei nem kisebbek a teljesen magára a természetre bízott kiválasztódás mellett nőtt 100 éves fa méreteinél.

A rövid időre kiszabott tanulmányi út nem ölelheti fel az erdőmérnöki fakultás összes tanszékeit érdeklő dolgokat, de a csonkaország csonka megyéjének e vidékén minden szakma megtalálhatja kicsinyben a maga tanulmányozni, bemutatni, kritizálni valóját, — egy újabb, praktikusabb elgondoláshoz való inspirációt nyerhet és a trianoni határ e legkeletibb részén, a soproni nyugati határ mellett szerzett hazafias érzésük csak öregbedhetik, látva az elrabolt erdőt, — sőt, nemesfémeket tartalmazó hegyek sziluettjét, árva erdeinket, kincses Erdélyünket.

Köszönjük az itt lévő és Sopronban maradt tanári karnak, segéd-tanároknak, hogy az erdészeti tudomány munkálásával, fáradságos búvárkodásaikkal, a fiatalság tanításával az országnak oly nagy, mélyreható, közgazdaságilag tanulságos eredményeket produkálnak. Gyermekeink szakbeli előhaladásával nekünk, szülőknek, jövőjüket illetőleg teljes biztosítékot nyújtanak, mert a jövő generáció Nagy-Magyarországon való boldogulásának alapját, a tudományos felkészültség elsajátítási lehetőségét biztos kezekbe tudjuk, látjuk.

Találjátok magatokat jól körünkben, akik nem békebeli ke-

retekkel, de annál melegebb szeretettel fogadunk, adja az Isten, hogy e tanulmányi útból a kellemes szórakozás mellett fiatal kollégáinak saját maguk és így közvetve az ország javát szolgáló, a prakszisban bemutatott, látott hasznos megfigyelésekkel térhessenek vissza — sajnos — ideiglenesen még nem a régi alma mater Selmechányára, de Sopronba.

Egy ujságban olvasott kis verssel zárom be szűkre szabott előadásomat:

*Zúgnak a rab magyar erdők,
Mint egy bús misztérium,
Erdély felől, Kassa felől
Zúgják bele a szélbe:
Fáj nekünk prédául esni
Idegenek kezébe,
De duplán fáj úgy elégnünk,
Éppen magyar tüzeken,
Hogy pecsenyét süt mirajtunk
Valamennyi idegen.*
